ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ
ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВPECULIARITIES OF MATERIAL RESOURCE MANAGEMENT
OF ENTERPRISES OF BUILDING MATERIALS

УДК 658.7

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct55-14>**Гобир І.Б.**к.е.н., доцент,
доцент кафедри прикладної економіки
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу**Гобир Л.М.**асистент кафедри інженерії
програмного забезпечення
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу**Hobyr Iryna**Ivano-Frankivsk National Technical
University of Oil and Gas**Hobyr Lidiia**Ivano-Frankivsk National Technical
University of Oil and Gas

В умовах ринкової економіки стає актуальним удосконалення організації управління підприємством, перш за все процесом виробництва, ефективним використанням фінансових, матеріальних ресурсів. Ефективне управління матеріальними ресурсами підвищує прибуток і забезпечує необхідні інвестиції. Визначено, що для підтримки високої прибутковості і ліквідності значну роль відіграє управління поточною діяльністю підприємств, зокрема управління матеріальними запасами. Розглянуто категоріальний апарат управління матеріальними ресурсами на підприємстві, узагальнено визначення поняття «матеріальні ресурси», запропоновано визначення терміна «управління матеріальними ресурсами», а також розглянуто процес управління матеріальними ресурсами на підприємстві. Проведено аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємствах будівельних матеріалів і виявлено резерви їх покращення.

Ключові слова: матеріальні ресурси, матеріаломісткість, матеріаловіддача, підприємства будівельних матеріалів, ефективність.

В условиях рыночной экономики становится актуальным совершенствование

организации управления предприятием, прежде всего процессом производства, эффективным использованием финансовых, материальных ресурсов. Эффективное управление материальными ресурсами повышает прибыль и обеспечивает необходимые инвестиции. Определено, что для поддержки высокой прибыльности и ликвидности значительную роль играет управление текущей деятельностью предприятий, в частности управление материальными запасами. Рассмотрен категориальный аппарат управления материальными ресурсами на предприятии, обобщено определение понятия «материальные ресурсы», предложено определение термина «управление материальными ресурсами», а также рассмотрен процесс управления материальными ресурсами на предприятии. Проведен анализ эффективности использования материальных ресурсов на предприятиях строительных материалов и выявлены резервы их улучшения.

Ключевые слова: материальные ресурсы, материалоемкость, материалотдача, предприятия строительных материалов, эффективность.

In a market economy, it becomes important to improve the organization of enterprise management and, above all, the production process, efficient use of financial, material resources and inventories. Effective management of material resources increases profits and provides the necessary investment. To maintain high profitability and liquidity, the management of current activities of enterprises, in particular inventory management plays a significant role. The categorical apparatus of material resources management at the enterprise is considered, the definition of "material resources" is generalized, the definition of "material resources management" is offered, and also the system of material resources management at the enterprise is considered. In the management of material resources at the enterprise there are 2 approaches – logistics and reengineering. The main tasks of the mechanism of management of material resources of the enterprise of building materials are defined. These are: increasing the efficiency of material resources and choosing cheap sources of funding; introduction of new production, resource-saving technologies; minimization of costs for procurement, production and marketing activities; increasing the interest of employees of all services in the effective performance of their duties; product quality management. The analysis of efficiency of use of material resources at the enterprises of building materials which has shown, that manufacture of production is rather material-intensive is carried out. This is evidenced by the share of material costs in the cost of work, and the value of the utilization factor of materials indicates the economical use of material resources in production. Reserves for improving the efficiency of material resources at construction materials enterprises have been identified. The ways of the most rational use of material resources of construction materials enterprises are offered, in particular it is improvement of a design and technology of manufacturing of products, introduction of more progressive norms of expenses of resources, use of substitute materials, and reduction of losses at stages of transportation, storage and industrial use.

Key words: material resources, material consumption, material efficiency, construction materials enterprises, efficiency.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин визначає нові умови організації матеріальної логістики суб'єктів господарювання. Висока інфляція, неплатежі та інші кризові явища змушують суб'єктів господарювання змінювати політику щодо матеріальних ресурсів, шукати нові джерела поповнення, вивчати проблему ефективності їх використання [1].

В умовах трансформації функціонування національної економічної системи вимагає від промислових підприємств удосконалення адаптаційних можливостей, переходу в управлінні до стратегічних напрямів та збільшення обґрунтованості програм розвитку, важливою складовою частиною яких є стратегія максимізації наявного потенціалу. Тільки підтримка процесів розвитку, зокрема з

боку держави [2], та забезпечення їх керованості здатні забезпечити вітчизняним виробникам успіх у конкурентній боротьбі та поліпшити стабільність їхніх ринкових позицій.

Матеріальні ресурси є надзвичайно необхідними для ефективного функціонування будь-якого підприємства, зокрема підприємств будівельних матеріалів. Збільшення прибутку й рентабельності, зниження собівартості та збереження конкурентних позицій на ринку безпосередньо залежать від своєчасного та оптимального забезпечення всіх виробничих і господарських процесів необхідними матеріальними ресурсами [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві

та управління ними займалися такі науковці, як Л.Н. Анікіна, Д.Д. Бауерокс, М.В. Бородатов, Т. Девенпорт, А.Г. Кальченко, Є.В. Крикавський, Е. Майер, Л.Б. Миротин, В.Є. Ніколайчук, М.А. Окландер, Л.С. Сергеев, Л.А. Сударева, О.М. Тридід, А.Д. Чудаков.

Відзначаючи вагомий науковий здобуток у сфері управління матеріальними ресурсами, маємо зауважити, що складність проблем, пов'язаних із визначенням особливостей управління матеріальними ресурсами, обумовлює доцільність подальших наукових пошуків, зокрема, у питаннях удосконалення теоретико-методичних засад організації управління матеріальними ресурсами на підприємствах будівельних матеріалів.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей управління матеріальними ресурсами підприємств будівельних матеріалів, а також підвищення ефективності їх використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних реаліях діяльність підприємств будівельних матеріалів України характеризується досить високою ресурсомісткістю виробництва. Обмеженість ресурсів, а також зростання їх вартості спричинює постійний ріст дефіциту ресурсів, що є характерним для промислових підприємств. В результаті цього відбувається зростання собівартості та зменшується чистий прибуток, а це підвищує ризики функціонування підприємств та ускладнює процеси управління ними. Як наслідок, необхідно шукати ефективні механізми управління матеріальними ресурсами й забезпечення ними підприємств для їх сталого економічного розвитку [4].

Ефективність виробництва безпосередньо пов'язана з основною проблемою економіки, а саме ефективним залученням та використанням обмежених ресурсів для задоволення наявних потреб. Отже, забезпечення економії та раціонального використання ресурсів, в тому числі матеріальних, є однією з основних умов підвищення ефективності виробництва зокрема та господарської діяльності підприємства загалом. Необхідною умовою виконання виробничої програми на підприємстві та зростання прибутку є своєчасне забезпечення матеріальними ресурсами необхідного асортименту та належної якості. Отже, значення формування ефективної системи управління матеріальними ресурсами зростає у сучасних умовах [3].

Матеріальні ресурси – це споживані в процесі виробництва предмети праці, які одноразово беруть участь у процесі виробництва і переносять свою вартість на вартість виробленої продукції [5]. Матеріальні ресурси – це предмети праці, до складу яких входять сировина, основні матеріали, покупні напівфабрикати, комплектуючі вироби, допоміжні матеріали, паливо, запасні частини

[6]. Матеріальні ресурси об'єднують предмети праці, що переробляються в процесі виробництва, зокрема матеріали та конструкції загальновиробничого призначення, деталі, вузли, обладнання, що належать до системи інженерного забезпечення будівель і споруд [7].

Отже, матеріальні ресурси – це використувані в процесі виробництва продукції (робіт, послуг) натурально-речові предмети праці (сировина, основні та допоміжні матеріали, власні та покупні напівфабрикати, комплектуючі вироби, запчастини, паливно-енергетичні ресурси), які в ході виробничої діяльності втілюються в експлуатаційні ресурси та ресурсні відходи [8].

Для того щоб наростити обсяги виробництва, збільшити виробничі потужності та асортимент продукції, проводити капітальне будівництво, необхідно застосовувати велику кількість матеріальних ресурсів. Все це зумовлює необхідність ефективного управління матеріальними ресурсами. Управління матеріальними ресурсами – це процес, який включає формування, розподіл матеріальних ресурсів, а також контроль за напрямками їх використання [3].

Особливістю процесу управління матеріальними ресурсами підприємств є те, що можна виділити два підходи, а саме логістичний та реінжиніринговий. Для першого підходу використовують напрями використання матеріальних ресурсів, розрахунок розмірів партії, а також умови їх постачання та зберігання. На основі другого підходу виокремлюються рівні логістичних бізнес-процесів, а також устанавлюються їхні взаємозв'язки [3].

Спільними ознаками підходів до управління матеріальними ресурсами є такі:

- розроблення збалансованої системи показників;
- інформаційна підтримка прийняття рішень у завданнях планування;
- затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності показників [3].

Серед основних завдань механізму управління матеріальними ресурсами підприємства будівельних матеріалів можна виділити такі:

- 1) підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів і вибір дешевих джерел їхнього фінансування;
- 2) упровадження нових виробничих, ресурсозберігаючих технологій;
- 3) мінімізація витрат на закупівельно-виробничо-збутову діяльність;
- 4) підвищення зацікавленості працівників усіх служб в ефективному виконанні своїх обов'язків;
- 5) управління якістю продукції тощо [9].

Важливим компонентом управління матеріальними ресурсами є проведення аналізу ефективності їх використання. Так, результати аналізу

використовуються для визначення доцільності витрачання ресурсів, їх дохідності, для забезпечення контролю за їх цільовим використанням та дотриманням норм.

Успіх підприємства більшою мірою залежить від своєчасного та якісного забезпечення необхідною сировиною, матеріалами, паливом, напівфабрикатами, інструментом, запасними частинами, іншими матеріальними ресурсами, а також від їх ефективного використання. Комплексне й раціональне використання матеріальних ресурсів, застосування дешевих і сучасних матеріалів – одна з найважливіших передумов збільшення випуску продукції та поліпшення економічних показників роботи підприємства. Одним

із напрямів вирішення цієї проблеми є докорінна перебудова матеріально-технічного постачання. Вона має забезпечити ефективний і стійкий розвиток усієї економіки підприємств та їх об'єднань, раціональне використання матеріальних ресурсів.

Для аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів підприємств будівельних матеріалів розраховуємо узагальнюючі показники, такі як матеріаловіддача, матеріаломісткість продукції, питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції та коефіцієнт використання матеріалів.

Динаміка узагальнюючих показників аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів ТОВ «Моноліт-Брук» представлена на рис. 1, а ТОВ «Гарант Плюс Буд» – на рис. 2.

Рис. 1. Динаміка узагальнюючих показників ефективності використання матеріальних ресурсів ТОВ «Моноліт-Брук»

Рис. 2. Динаміка узагальнюючих показників ефективності використання матеріальних ресурсів ТОВ «Гарант Плюс Буд»

Проведений аналіз за узагальнюючими показниками показав, що для матеріаловіддачі та матеріаломісткості продукції як ТОВ «Моноліт-Брук», так і ТОВ «Гарант Плюс Буду» відсутня стабільна тенденція до зміни протягом аналізованого періоду. Виробництво продукції є досить матеріаломістким, про що свідчить питома вага матеріальних витрат у собівартості робіт, а значення коефіцієнта використання матеріалів вказує на економне витрачання матеріальних ресурсів на виробництві.

Аналіз узагальнюючих показників використання матеріальних ресурсів доцільно доповнити частковими показниками матеріаломісткості продукції. Проаналізуємо матеріаломісткість за прямими витратами, тобто часткові показники матеріаломісткості.

Динаміка часткових показників використання матеріальних ресурсів підприємств будівельних матеріалів зображена на рис. 3, 4.

Оскільки на сировину та матеріали припадає найбільша частка загальної суми матеріальних витрат, то значення показника є найбільшим серед аналізованих. Сировинномісткість на ТОВ «Моноліт-Брук» зростає впродовж аналізованого періоду, окрім 2018 року. Щодо паливомісткості та матеріаломісткості за іншими матеріалами, то ці показники не мають стабільної тенденції до зміни і є найменшими серед часткових показників матеріаломісткості, що зумовлено незначними витратами коштів на паливо та інші матеріальні ресурси.

Проаналізувавши діяльність підприємств ТОВ «Моноліт-Брук» та ТОВ «Гарант Плюс Буд»,

Рис. 3. Динаміка часткових показників матеріаломісткості продукції ТОВ «Моноліт-Брук»

Рис. 4. Динаміка часткових показників матеріаломісткості продукції ТОВ «Гарант Плюс Буд»

порівнявши основні показники ефективності використання матеріальних ресурсів, доходимо висновку, що обидва підприємства залучають усі можливі джерела, щоби функціонувати ефективно, зокрема використовують новітні технології у виробництві бруківки.

Економічна ефективність прискорення оборотності матеріальних ресурсів проявляється через зменшення суми оборотних коштів, необхідних для випуску запланованого обсягу продукції. Таким чином, як і скорочення витрат матеріальних ресурсів на виробництво одиниці продукції, так і скорочення часу їх перебування у сфері виробництва приводять до зростання ефективності виробничого процесу.

Проаналізувавши досвід минулих років щодо розвитку підприємств будівельних матеріалів, ми визначили, що шляхами підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів можна вважати запровадження новітніх технологій виготовлення виробів, запровадження прогресивніших норм витрат ресурсів, використання у своїй діяльності матеріалів-замінників, зменшення втрат під час перевезень та зберігання продукції на складах. Для ефективного використання матеріальних ресурсів підприємствам будівельних матеріалів доцільно більше використовувати вплив організації виробництва, а також складання поточних, короткострокових планів [10].

Проблему підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів необхідно розглядати в комплексі з урахування впливу організаційно-технічних заходів для прискорення оборотності матеріальних ресурсів.

Висновки з проведеного дослідження.

Сьогодні підприємствам будівельних матеріалів потрібно постійно рухатись вперед, адже нестабільна ситуація в країні впливає на умови постачання сировини, збуту готової продукції, а також значно ускладняє співпрацю з іншими країнами. Закріплення підприємств на ринку, їх розвиток та збільшення прибутку безпосередньо залежать від витрат підприємства. Однією з найбільших складових частин витрат підприємства є матеріальні ресурси. Так, зменшення витрат на них та максимально ефективного використання приводять до збільшення прибутку підприємств, отже, дають можливість розвиватись. Кожне підприємство вибирає свій шлях підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів, проте лише комплексні заходи, постійний моніторинг внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на роботу підприємства, приведуть до суттєвих позитивних зрушень в економічному використанні ресурсів.

У статті обґрунтовано розуміння потенціалу розвитку підприємства, розглянуто особливості організації в рамках механізму управління матеріальними ресурсами підприємства, а також

представлено методичні рекомендації щодо формування та ефективного використання матеріальних ресурсів у діяльності підприємств будівельних матеріалів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Shavaleeva D.N., Salimova A.I. Requirement planning in material resources as the part of the optimum enterprise architecture. *Международный научно-исследовательский журнал*. 2017. № 1 (55). Ч. 4. С. 163–165.
2. Фирова И.П. Регулирование инвестиционной деятельности объектов рыночной инфраструктуры : дисс. ... докт. экон. наук : спец. 08.00.05. Санкт-Петербург, 1999. 342 с.
3. Перепелиця І.П. Особливості управління матеріальними ресурсами промислового підприємства : тези всеукраїнської науково-практичної online-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки, м. Житомир, 10–12 травня 2017 року. Житомир, 2017.
4. Степаненко Т.О. Управління матеріальними ресурсами підприємства : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.04. Київ, 2017. 20 с.
5. Орлова В.С. Пошук резервів зниження витрат на матеріальні ресурси. *Молодий вчений*. 2014. № 4-2 (63). С. 141–143.
6. Колмакова О.М., Смачило В.В. Адаптація систем збалансованих показників для оцінювання діяльності транспортних підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 33. С. 191–194.
7. Колмакова О.М., Білоножко М.М. Основні аспекти процесу формування та активізації механізму управління витратами сільськогосподарських підприємств у позаштатних ситуаціях. *Молодий вчений*. 2017. № 4.4 (44.4). С. 68–72.
8. Головачев А.С., Кудашев В.И. Устойчивое и эффективное функционирование предприятий: проблемы и пути достижения : монография. Минск : Вишэйшая школа, 2006. 146 с.
9. Несвіт В. Управління матеріальними ресурсами на машинобудівному підприємстві. *Схід*. 2009. № 7 (98). С. 47–50.
10. Урманов Ф.Ш. Особливості підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства. *Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки* : тези IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Житомир, 24–25 листопада 2016 року. Житомир, 2016.

REFERENCES:

1. Shavaleeva D.N., Salimova A.I. (2017) Requirement planning in material resources as the part of the optimum enterprise architecture. *International research journal*, no. 1 (55), pp. 163–165.
2. Firova I.P. (1999) *Regulirovanie investitsionnoy deyatel'nosti ob'ektov rynochnoy infrastruktury* [Regulation of investment activity of market infrastructure objects] (Higher Doctorate Thesis in economic sciences), Saint-Petersburg.

3. Perepelycja I.P. (2017) Osoblyvosti upravlinnja materialnyh resursamy promyslovogho pidpryjemstva [Features of material resources management of an industrial enterprise]. Proceedings of the Vseukrajinsjkoji naukovo-praktyčnoji on-line konferenciji aspirantiv, molodykh uchenykh ta studentiv, prysvjachenoji Dnju nauky (Ukraine, Zhytomyr, May 10–12, 2017), Zhytomyr: Zhytomyr State Technological University.

4. Stepanenko T.O. (2017) Upravlinnja materialnyh resursamy pidpryjemstva [Management of material resources of enterprise] (PhD Thesis), Kyiv: Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman.

5. Orlova V.S. (2014) Poshuk rezerviv znyzhennja vytrat na materialni resursy [Search for reserves to reduce the cost of material resources]. *Molodyj vchenyj*, no. 4-2 (63), pp. 141–143.

6. Kolmakova O.M., Smachylo V.V. (2011) Adaptacija system zbalansovanykh pokaznykiv dlja ocinjuvannja dijalnosti transportnykh pidpryjemstv [Adaptation of systems of balanced indicators for evaluation of activity of transport enterprises]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 33, pp. 191–194.

7. Kolmakova O.M., Bilonozhko M.M. (2017) Osnovni aspekty procesu formuvannja ta aktyvizaciji mekhanizmu upravlinnja vytratamy siljsjoghospodarsjkykh pidpryjemstv u pozashtatnykh sytuacijakh [The main aspects of the process of formation and activation of the cost management mechanism of agricultural enterprises in emergency situations]. *Molodyj vchenyj*, no. 4.4 (44.4), pp. 68–72.

8. Golovachev A.S., Kudashev V.I. (2006) *Ustoychivoe i effektivnoe funkcionirovanie predpriyatij: problemy i puti dostizheniya* [Sustainable and effective functioning of enterprises: problems and ways to achieve]. Mins'k: Vishejsjaya shkola. (in Russian)

9. Nesvit V. (2009) Upravlinnja materialnyh resursamy na mashynobudivnomu pidpryjemstvi [Management of material resources at the machine-building enterprise]. *Skhid*, no. 7 (98), pp. 47–50.

10. Urmanov F.Sh. (2016) Osoblyvosti pidvyshчення efektyvnosti vykorystannja materialnykh resursiv pidpryjemstva [Features of increase of efficiency of use of material resources of the enterprise]. Proceedings of the IV Mizhnarodnoi naukovo-praktyčnoji konferenciji (Ukraine, Zhytomyr, November 24–25, 2016), Zhytomyr: Zhytomyr State Technological University.